

IMPACTE DEL TURISME SOBRE EL NUCLI ANTIC DE LA CIUTAT D'EIVISSA

Rosa Vallès Costa

I. METODOLOGIA I FONTS.

I-1. La delimitació del nucli antic de la ciutat d'Eivissa.

El primer problema que ens hem trobat ha estat la delimitació de l'àrea objecte de estudi, és a dir, el nucli antic de Vila (o ciutat d'Eivissa). En parlar a Eivissa de nucli antic, tot seguit ens ve a la memòria el recinte enmurallat encimbellat al puig de Vila i clarament precisat per les muralles renaixentistes que l'envolten, o sia el sector anomenat entre nosaltres *Dalt Vila*. Però creiem que la imatge de l'Eivissa antiga ens quedaria així incompleta i desfigurada. Tradicionalment, i ja des del moment de la seva fundació pels cartaginesos cap a la meitat del segle VII a.C., Eivissa ha estat

- a) una ciutat enmurallada, i
- b) un port, conseqüentment, un raval vora mar que gaudia també, en alguna manera, d'una protecció.

L'antic raval s'estenia al peu del puig de Vila aprofitant-ne les darreres ondulacions de la vessant nord (puig de Santa Llúcia) que vénen a morir al mar assenyalant l'entrada del port per el sudest, i poc més a l'occident, buscant els petits sectors rocosos que perme-

tessin uns fonaments enmig d'un litoral en formació de característiques palustres (construccions entorn al carrer del Mar, avui del bisbe Cardona).

El raval estigué protegit a l'oest per un mur, *s'estacada*, tombat definitivament a finals del segle XIX per la construcció del primer eixample que hom anomenà el "*Poble Nou*" de la Marina. Els estudis històrics realitzats fins ara no ens permeten determinar les característiques morfològiques del raval. La inseguretat constant i els freqüents atacs pirates feren que fos successivament destruït i reconstruït i que les edificacions no s'establistin d'una manera contínua.¹

Limitarem aquí el raval al barri de *sa Penya* deixant fora la part de la Marina entre els actuals carrers d'Amadeo i Pou a l'est i Montgrí a l'oest; per dues raons principals:

- a) Aquest sector de la Marina no presenta una unitat morfològica a causa de successives remodelacions al llarg dels segles XVIII, XIX i XX, en les quals també hom guanyà terreny al mar.
- b) En el seccionat del terme municipal d'Eivissa forma part del districte tercer, secció primera, junt amb l'eixample del "*Poble Nou*", aquest entre els carrers de

¹ Notes documentals sobre el raval, les trobam: a) disperses a I. MACABICH: *Historia de Ibiza*, 4 vols., Palma de Mallorca, Daedalus, 1966-67; b) a J. MARI CARDONA: *La conquesta catalana de 1235, Eivissa*, Institut d'Estudis Eivissencs, 1976; i c) a A. COSTA RAMON: *La triple muralla de la Ibiza àrabe*, Palma de Mallorca, Instituto de Estudios Ibicencos, 1962, hom hi troba també material gràfic d'interès.

Montgrí a l'est i del comte Rosselló i de Bartomeu Ramón Tur a ponent, cosa que suposa de moment, una dificultat a l'hora de la utilització d'estadístiques globals del barri.

Aquestes dues dificultats pensam que poden subsanar-se amb un posterior estudi analític dels fulls estadístics i dels fons de l'arxiu municipal, actualment en vies d'ordenació i classificació.

Així tractarem com a nucli antic el barri de *Dalt Vila*, ben delimitat per les muralles conservades en la totalitat, i *sa Penya*, el vell barri de pescadors que ocupa la vessant nord del puig de Santa Llúcia, al peu del baluard del mateix nom i d'aquest al port, per anar a morir al mar avançant per la punta de la *Consigna*, on antigament s'hi aixecava una torre.

En un nomenclàtor del segle XVIII² aquest sector oriental, junt amb algun altre nucli, queda integrat en l'anomenat *raval*, mentre de la part més occidental i de la més propera al mar hom deia *la Marina*. Un altre nomenclàtor, de 1909³ dóna el nom de *sa Penya* a tot el conjunt del barri fins al carrer de la Mare de Déu, i des d'aquest al moll ho denomina *barri de la Consigna*.

Aquí seguirem el seccionat oficial del municipi d'Eivissa, aprovat en sessió municipal de febrer de 1970 i que segueix la de B. Barceló en el seu estudi de la població eivissenca de 1960.⁴ Segons aquests, la relació de carrers i places compresos en el nucli antic d'Eivissa és la següent:

Dalt Vila: places: Desamparats, Espanya, Lluís Tur, Sol; carrers: Almudaina, bisbe Torres, Conquesta, Costa Vella, Escala de Pedra, Esperança, gral. Balanzat, gral. Franco, Ignaci Riquer, Joan Roman, Muralla, Pere Tur, Penya, Ponent, Portal Nou, regent Gotarredona, Rosari, Sagrada Família, Sant Antoni, Sant Benet, Sant Ci-

riaco, Sant Carles, Sant Josep, Sant Lluís, Sant Rafel, Santa Anna, Santa Creu, Santa Faç, Santa Llúcia, Santa Maria, Soledat. Extensió: 7,4 Ha.

Sa Penya: places: Bon Aire, Drassaneta; carrers: Alfons XII, Alta, Amadeu, Barcelona, Drassaneta, Estrella, Floridablanca, Gall, Garijo, Major, Mare de Déu, Miranda, Muralla, Nord, Olózaga, Obscura, Pedrera, Penya, Pou, Retir, Sant Pere, Santa Llúcia, València, Vicent Soler, Vista Alegre. Extensió: 3,35 Ha.

I-2. Delimitació del tema.

El segon problema és, dins dels múltiples efectes que ha pogut tenir el turisme a Eivissa, determinar-se aquells que ens semblen més específics de canvi. Ens ajustarem als següents, aplicats exclusivament al nucli antic:

- a) Efectes que l'expansió urbana d'Eivissa ha tengut sobre el nucli antic.
- b) Els canvis a la dinàmica poblacional.
- c) L'impacte sobre el paisatge urbà del nucli antic, tenint en compte els tres elements d'aquell: pla o traçat dels carrers, estil arquitectònic o edificació, i funció o ús del sòl.

I-3. Les fonts i el seu tractament.

Hem utilitzat les fonts estadístiques referents als *censos de població de 1960 i 1970*, a més del *padró municipal de població de 1975*, proporcionades per l'Exm. Ajuntament d'Eivissa, qui també ens donà una elaboració mecanitzada dels grans trets de l'estructura de la població el 1970 (sexe, edat, origen, i estructura socio-professional). Per al cens de 1960 disposam de l'estudi de B. Barceló⁴ i per al padró municipal de 1975 el nostre estudi del barri de Dalt Vila.⁵ Hem tractat d'unificar els resultats de les diferents

² FAJARNES TUR, E.: Topografía de la ciudad de Ibiza, "Los Archivos de Ibiza", año II, núm. XIV (Almería, 1903), pp. 105-108.

³ PEREZ CABRERO, A.: Ibiza, Barcelona, Imp. Horta, 1909.

⁴ BARCELÓ PONS, B.: Estructura de la población del municipio de Ibiza en 1960, "Bol. de la Cámara Oficial de Comercio, Industria y Navegación de Palma de Mallorca", LXVI, núm. 644-645 (Palma de Mallorca, 1964) pp. 225-250.

⁵ VALLÈS COSTA, R.: Dalt Vila (ciutat d'Eivissa). Estudi de geografia urbana. Inèdit.

elaboracions a fi de fer-ne l'anàlisi estadística comparada.

Quant a les fonts estadístiques clàssiques per l'estudi de les funcions urbanes: matrícula industrial i comercial, guia telefònica, padró municipal d'indústries ..., s'han mostrat totalment insuficients per les característiques dels comerços (molts de tipus artesanal) de la zona i la manca de matriculació d'una gran part, a causa del seu caràcter conjuntural que fa que les variacions en detall siguin constants.

No ha quedat més remei que recórrer passa a passa cada carrer i cada racó del nucli antic per una coneixença directa de la situació actual. Pràcticament, tota l'anàlisi del paisatge urbà, l'hem feta d'aquesta manera, mètode només possible per la reduïda extensió del nucli i per la nostra domiciliació a Vila.

No ha mancat tampoc l'enquesta personal entre la població dels barris, tant entre la que hi és ara, com la que ha passat a altres sectors de la ciutat, per esbrinar les variacions sofertes des de l'arribada massiva del turisme a Eivissa, a través de les vivències de les persones afectades per els canvis i de les que han contribuït a ells. Enquestes no sistematitzades, presentades en plan de conversa casual, però que en un futur i per una major precisió poden fer-se més científicament.

Quant a publicacions recents ens han estat molt il·lustratives les realitzades per la Banca Catalana amb col·laboració amb la Caixa d'Estalvis i Mont de Pietat de les Balears i el Banc Industrial de Catalunya, sobre els diferents aspectes de l'evolució econòmica de les Balears.⁷

Ens ha estat imprescindible la utilització de material gràfic, mapes i plànols de la ciutat

proporcionats, uns per l'Ajuntament i d'altres de fàcil adquisició a les llibreries per estar destinats a l'ús dels turistes que ens visiten.

Per fer-nos càrrec de l'importància del tràfic turístic a Eivissa hem prestat una atenció a les estadístiques publicades en els darrers anys per la Delegació del Ministeri d'Informació i Turisme amb les quals hem completat les sèries que ja teniem en un anterior estudi del turisme.⁶ Al final d'aquesta comunicació, hom podrà trobar l'evolució del turisme i de l'oferta hotelera a Eivissa en una sèrie estadística de 1960 a 1977.

II- LES MODIFICACIONS RECENTS DEL NUCLI ANTIC PER IMPACTE DEL TURISME.

II-1. *L'expansió urbana de Vila i els efectes sobre el nucli antic.*

Dir que l'economia illenca gira avui entorn del turisme és tan evident que pot semblar gairebé innecessària, aquesta afirmació. El turisme ha estat el gran motor del desenvolupament econòmic en funció del qual han sorgit tota una sèrie d'activitats, especialment dins els sectors terciari i secundari, que han precisat d'un espai, d'una mà d'obra i d'uns capitals.

El fet de ser Eivissa l'única ciutat de l'illa fa que en sigui punt preferent de localització. La demanda de sòl urbanitzable dóna lloc a una forta especulació, amb un "boom" de la construcció⁸ que fa augmentar l'espai urbà més del doble, neixen barris turístics (Figuereles, es Viver, Talamanca) i residencials de classe mitja (Can Escandell, puig d'en Valls, aquest encara al municipi de Santa Eulària) i actualment està enllaçant les cixamples noves amb els barris perifèrics.

⁶ VALLÈS COSTA, R.: Contribución al estudio del turismo en Ibiza y Formentera, "Bol. de la Cámara Oficial de Comercio, Industria y Navegación de Palma de Mallorca, LXXIV, núm. 676-677 (Palma de Mallorca, 1972), pp. 107-168.

⁷ SERVEI D'ESTUDIS DE BANCA CATALANA: Les Balears. Evolució econòmica 1975. Evolució econòmica, 1976, Barcelona, 1976 i 1977. La sèrie d'aquests estudis comença l'any 1972 i en aquests dies ha sortit el de 1977. És també de gran interès per les referències al conjunt de la província: Mallorca, una introducció a la seva economia, firmat per V. GARAU, E. BERENQUER, P. BUCHENS i J.A. PIPO, Barcelona, Banca Catalana, 1974.

⁸ Entre 1960 i 1970 l'estadística d'edificis, segons l'I.N.E., passà al municipi d'Eivissa de 3.095 a 6.545 vivendes. Des de 1970 i malgrat la crisi de 1973-74 la indústria de la construcció no ha deixat de seguir activa, i encara sembla haver recuperat el ritme en els darrers dos anys, per això pensam que l'augment en el nombre actual de vivendes ha de ser prou notable.

El reduït terme municipal d'Eivissa (7,12 Km² el 1960) ha precisat d'una ampliació territorial (10,98 Km² el 1970, que suposa un 50 per cent més) que ha afectat als municipis veïns de Santa Eulària (que ha cedit Talamanca i Blanca Dona) i Sant Josep (d'on s'ha pres es Viver, mitja platja d'en Bossa i el sector de Can Escandell).

Tota aquesta expansió urbana s'ha fet tenint en compte algunes de les noves necessitats, sobretot el que atany a la circulació rodada, disposant uns eixos de circulació principal. Els dos més importants són les sortides a les carreteres de l'Aeroport i Sant Josep (avinguda Espanya) i la de Sant Antoni (avinguda d'Ignaci Wallis), divergents des del passeig de Vara de Rey). Entre aquestes dues avingudes, la d'Isidor Macabich, on es localitzen totes les terminals d'autobusos (illencs i urbans) i als voltants de la qual apareix un nou "centre comercial i de negocis", comunica amb el port a través de l'avinguda de Bartomeu Rosselló. La recent construcció del passeig de Ronda ha potenciat l'accessibilitat entre les tres avingudes principals i entre aquestes i la carretera de Santa Eulària i Sant Joan amb el passeig marítim, on hi ha el nou port esportiu i s'hi construeix el Casino, al temps que delimita un nou sector del sòl urbanitzable revaloritzat.

El creixement físic de Vila ha repercutit en el nucli antic convertint-lo en un sector marginal i cada vegada més allunyat. Però el fet que a tot l'eixample recent no hi hagi una sola zona verda i que els carrers de la ciutat antiga no siguin apropiats a la circulació rodada, és motiu que es considerin com d'esbarjo certs llocs de Dalt Vila i sobre tot la part baixa de sa Penya, especialment la coneguda com *la Bomba*, al llarg del carrer Garijo. La peatonització oficial d'uns carrers i l'obligada a d'altres per la topografia del terreny ha permès disposar d'uns espais lliures sense el perill del tràfic automobilístic que col·lapsa les altres vies de circulació a la ciutat... Però també la dictadura del transport n'ha fetes de les seves:

A Dalt Vila, on els cotxes poden entrar pel *portal de ses Taules* i pujar (amb un itinerari únic) fins al cap de dalt, a la plaça de la Catedral, han de retornar pel camí invers, però, per una major fluïdesa de la circulació, hom va tenir la brillant idea de fer-los sortir per un gran forat obert al mur del baluard de Sant Joan, que acursa el camí al passeig de Vara de Rey.⁹

El port, abans passeig d'estiu dels eivissencs, és ara, especialment a l'estiu, una càrrega i descàrrega contínua de vaixells i camions. Vehicles, grues i munts de caixes formen una barrera que impedeix la vista de la mar. A *sa Ribes*, al cap d'avall, on hi havia la platgeta dels pescadors, ha aparegut un bloc de ciment que fa de moll per atracar-hi els "rollons", transport massiu de mercaderies. L'escullera del far, "*es muro*", ha quedat inutilitzada com a passeig i lloc de descans: baranes i bancs d'obra per seure trencats per diferents parts, brutícia, remors per l'activitat del "rolons", i al peu, acumulació de containers, caixes i vehicles sense ordre aparent; així mateix les barques de pescadors i els yachts que eren amarrats a la part interior de l'escullera han estat expulsats del sector, unes al club nàutic i els altres al port esportiu "*Ibiza nova*", a l'altre extrem de la badia cada vegada més apetitada. Amb les barques desaparegué també el pòsit de pescadors i la llotja del peix.

Tanmateix la relativa tranquil·litat (gran en relació a la resta de la ciutat) i la possibilitat de gaudir d'una bella perspectiva sobre el mar per la situació elevada, sumades a l'encís que tanca tot barri antic, han estat motiu de revalorització d'aquells sectors més fàcilment accessibles. Generalment són estrangers qui han comprat i restaurat les velles cases destinant-les bé a segona vivenda, bé a negoci. Al mateix temps, els sectors d'accés més difícils es deterioren cada vegada més.

II-2. Els canvis a la dinàmica poblacional.

L'any 1960 marca per tota l'illa el pas d'una emigració secular a una immigració

⁹ Les muralles que junt amb la torre de la catedral foren declarades "Monument històric-artístic" disposen així d'una nova porta que cap observador no s'atreveiria a qualificar de "monumental" ni d'"artística".

realment notable. Les xifres oficials de la població de fet augmenten per gairebé doblar-se a Vila el 1975, al temps que és palesa la presència d'una població domiciliada de fet però no empadronada que a la ciutat pot

oscil·lar entre el 30 i el 50 per cent.

A les xifres donades als censos de població el creixement de Vila queda ben clar. Volem remarcar la forta densitat del municipi d'Eivissa, la més elevada de tota la província:

EVOLUCIÓ DE LA POBLACIÓ ABSOLUTA I RELATIVA

Anys	Població ‰			Densitat (hab/Km ²)		
	Illa	Eivissa	Vila sobre l'Illa ‰	Eivissa	Illa	Illa sense Vila
1960	34.502	11.259	35,56	1.581,30	63,64	43,51
1970	45.075	16.943	37,58	1.709,08	83,28	52,94
1975	49.414	20.552	41,60	2.073,86	91,48	53,29

En canvi, les dades oficials mostren un descens de la població als barris antics, encara que possiblement siguin dels més afectats per la domiciliació d'immigrants no empa-

dronats. Tanmateix la pèrdua de pes específic en relació al conjunt de la ciutat és realment cospant:

EVOLUCIÓ DE LA POBLACIÓ AL NUCLI ANTIC

Anys	Eivissa	Dalt Vila	sa Penya	Total nucli antic	‰ sobre Vila
1960	11.259	2.055	2.582	4.637	41,18
1970	16.943	1.510	1.835	3.345	19,74
1975	20.552	1.115	1.362	2.477	12,05

A més a més, al llarg de tot aquest període hi ha hagut un fort desplaçament intraurbà des dels vells nuclis a les recents eixamples, deixant un buit demogràfic que s'ha reomplert, en part, pels immigrants. Amb la

particularitat, però, que, a Dalt Vila, encara hi queden algunes famílies dels antics "senyors". Un estudi sociològic fet cap a l'any 1970 ¹⁰ assenyala per al conjunt de la ciutat un 51 per cent d'immigrants que localitza

¹⁰ MIRA, E.: Estudio sociológico sobre la ciudad de Ibiza. Inèdit. Pot consultar-se a l'arxiu de la Fundació Jaume Bofill de Barcelona.

preferentment a Dalt Vila, sa Penya i Figueretes. Els percentatges varien a les apreciacions oficials, que donen un deu per cent

menys. De totes formes la variació és digna de cridar-nos l'atenció:

ORIGEN DE LA POBLACIÓ DEL MUNICIPI D'EIVISSA (^o/o nats a:)

Anys	1960			1970		
	Ciutat	Eiv.-Form.	Forasters	Ciutat	Eiv.-Form.	Forasters
Eivissa	62,5	19,8	15,7	38,04	21,20	40,76
D. Vila	56,4	27,6	18,4*	35,33	19,29	45,35
s. Penya	81,5	13,3	5,2	39,01	19,65	41,34

* Es una immigració masculina "inflada" per la presència d'un regiment d'infanteria al Castell, que ja no compta en el següent cens.

La tendència immigratòria s'ha mantingut en els darrers cinc anys; Dalt Vila presenta al padró de 1975 un 48,4 per cent de forasters. No disposam d'una elaboració per la població de sa Penya, però a tota la part alta, des del carrer Retir, és immigrada (gitanos)

que han ocupat totes les vivendes disponibles.

L'aportació, important, de població forastera ha tengut també uns efectes positius sobre l'evolució de la natalitat, rejuenint la piràmide d'edats eivissenca:

EVOLUCIÓ DE LA NATALITAT I LA MORTALITAT AL MUNICIPI D'EIVISSA (^o/o naixements i defuncions per mil habitants)

Index de:	1968	1969	1970	1971	1972
Natalitat	37,44	43,71	47,11	62,52	61,69
mortalitat	9,51	12,24	11,44	11,05	9,06

Com hom pot observar, les taxes de natalitat de la ciutat estan considerablement exagerades pel costum de venir a parir a la capital de l'illa, ja que aquesta reuneix la totalitat dels centres sanitaris. La comparació

amb les taxes quinquenals per al conjunt d'Eivissa i Formentera ens donarà una visió més realista de l'evolució dels moviments naturals a l'illa:

EVOLUCIÓ DE LA NATALITAT I LA MORTALITAT A EIVISSA I FORMENTERA (^o/o per mil hab.)

Període	natalitat	mortalitat	creixement vegetatiu
1956-60	14,28	8,92	5,36
1961-65	17,08	8,91	9,17
1966-70	20,22	9,14	11,08

L'impacte del turisme s'ha reflectit en gran manera a l'estructura de la població activa. La variació és notable a la població activa primària que d'un 14 per cent del total

d'actius el 1960 ha passat a un 2,4 per cent el 1970, en benefici dels sectors terciari i secundari (amb poc més de la meitat de treballadors manuals):

EVOLUCIÓ DE LA POBLACIÓ ACTIVA (percentatges sobre el total d'actius).

	1960			1970
	Sector I	Sector II	Sector III	Població activa agrària
Mun. Eivissa	13,95	31,44	54,61	2,40
Dalt Vila	7,91	34,98	57,11	0,13
sa Penya	26,81	38,16	35,03	0,21

L'any 1975, la proporció d'actius a Dalt Vila era de 0'46, 45'98 i 53'54 per cent respectivament per als sectors primari, secundari i terciari.

II-3. L'impacte del turisme sobre el paisatge urbà del nucli antic.

Dels tres elements estretament relacionats entre si que constitueixen el paisatge urbà, pla o traçat dels carrers, estil arquitectònic o edificació i funció o ús del sòl, hom pot dir que el primer és estructural i pot mantenir-se durant segles sense grans variacions, mentre el darrer és conjuntural i canvia amb rapidesa davant noves exigències econòmiques i socioculturals. Els edificis com a capital invertit i per raons econòmiques poden adaptar-se a usos i funcions alternatives.

A ambdós barris del nucli antic el traçat dels carrers ha seguit la topografia del puig sobre el qual van dibuixant cercles concèntrics en el sentit de les curves de nivell i saltant les diferències d'altitud per vies perpendiculars, freqüentment esgraonades. Al peu de sa Penya, tres vies transversals, més o menys paral·leles al port (carrers de la Mare de Déu, Major o *d'enmig* i Garijo o *la Bomba*) constitueixen els centres vitals del barri.

Els carrers, la majoria empedrats, són d'una amplària variable, des d'un metre d'alguns de sa Penya fins a uns cinc metres, sense vores, ja que sorgiren per a una circulació a peu. Les places són escasses, gairebé inexistents a sa Penya. A Dalt Vila es troben

a l'entrada de les muralles (Lluís Tur o *plaça de Vila, Sol*), a una tanca de l'antic convent de dominics (Espanya, amb uns miradors sobre el mar) i a l'espai lliure "oficial" entre la Catedral, el Castell i els edificis de la antiga "universitat" i casa de la Cúria (Catedral) espai que hom havia utilitzat com a cementiri i llotja comercial).

Els edificis tenen una major unitat morfològica a sa Penya, antic barri popular de pescadors i mariners: Planta baixa a la línia de la murada, una o dues plantes així com anam devallant, coberta plana, en terrassa, i blancs de calç.

Als carrers del "barri de la Consigna", s'hi poden trobar tres plantes per la proximitat de l'activitat portuària.

A Dalt Vila la complexitat és gran: La part occidental (ocupada des dels primers moments de la història de la ciutat) té semblances amb sa Penya, es tracta de les vivendes "populars". A ponent i al llarg de les grans vies d'accés a la plaça de la Catedral van alternant les grans vivendes senyorívoles amb d'altres de classe mitja; els edificis van des de l'època medieval fins a principis d'aquest segle amb un nombre de plantes que va des de les dues a les quatre. Domina el color blanc, però a les construccions més altes podem trobar també el roig.

Les obertures en forma de balcó dominen la ciutat antiga i en tenen totes les vivendes populars, amb els estenedors de roba, que s'eixuga al carrer. A la part noble dominen els finestrals.

L'estat de conservació és variable, des de ruïnós a molt bo i està en relació a l'antiguitat, qualitat i grau d'ocupació dels edificis.

Aquests elements morfològics han constituït una font d'atracció turística i de postals "típiques". Hi ha estrangers que han comprat cases (punta de la Consigna a sa Penya, part "noble" a Dalt Vila) n'han remodelat l'interior i renovat les façanes. A Dalt Vila s'ha produït el que qualcú ha qualificat de "febre restauradora": Desvetllament de finestrals, aparició de nous a imitació dels antics, reparacions d'edificis tant civils com religiosos, també amb efectes negatius (enderrocament de l'església del convent de Sant Cristòfol, del segle XVII). A sa Penya, mancades les cases d'espais lliures interns, s'han privatitzat petits sectors de carrer, apareixent murs que tanquen vies abans públiques.

Però les variacions més notables són, com es fàcil suposar, les hagudes sobre l'ús del sòl. Les tres vies longitudinals de baix sa Penya s'han convertit en el focus comercial i d'esbarjo del sector del port. Una línia contínua de terrasses-cafeteries i restaurants al llarg de *la Bomba* amb una variada clientela, de vegades, d'aspecte pintoresc; boutiques diverses amb el denominador comú d'estar dirigides al turista, més algun restaurant i "pub" per tot el carrer Major i esteses també ara pel carrer de la Mare de Déu. L'animació és exclusiva de la temporada turística; acabada aquesta, tanquen gairebé tots els comerços "especialitzats" i de les terrasses de *la Bomba*, només queda obert el restaurant "Juanito", el més occidental i l'únic que és propietat d'un eivissenc. Al carrer Major i algun altre petit tros de *la Bomba* s'hi localitza el mercat "hippie", en petites taules on es veuen exposats els objectes més diversos, muntat a l'estiu els dies feiners del solpost a mitja nit. Els tres carrers han estat tancats al tràfic i el *d'enmig* ha estat enrajolat.

Dalt Vila, per la seva prestància històrica,

es converteix en un centre d'edificis culturals. Al Museu Arqueològic, que ja ocupava l'antiga Universitat i després la casa de la Cúria, i s'amplia pel baluard adjacent (de Santa Tecla), s'hi vengué a sumar un Museu Etnològic (de curta vida) i el municipal d'Art Contemporani, aquest a les construccions deixades lliures per l'Exèrcit als baluards de Sant Joan i de Santa Llúcia. Al mateix temps apareixien les galeries d'art i les tendes d'antiguitats.

El Castell deixà la seva funció militar per adaptar-se també a diverses activitats culturals i recreatives. La *plaça de Vila i sa Carrossa* (avinguda general Franco) s'omplen de boutiques i restaurants i a la plaça d'Armes, a l'entrada del portal de *ses Taules* s'hi muntà el primer mercat "hippie" de l'illa. Les botigues amb venda de "souvenirs" i artesanies es distribueixen estratègicament pels carrers més recorreguts pels turistes.

Les primeres "boïtes" de Vila s'obriren també a sa Penya (la Oveja Negra, la Tierra) i a Dalt Vila (l'Amfora, la Cueva), alguna d'elles considerada com un símbol de l'Eivissa hippie.

Els darrers anys han vist l'aparició de les cabines telefòniques al sector del port i part baixa de Dalt Vila, amb una utilització massiva a l'estiu.

La intensitat de l'activitat econòmica a la temporada turística i la demanda de sòl, han revaloritzat els vells edificis. El que abans eren, moltes vegades, humils vivendes són ara actius centres comercials de dimensions reduïdes i ambientació exòtica.

L'altra cara de la moneda és la deterioració dels carrers menys accessibles, i abandonats pels eivissencs en el seu èxode a la recerca d'una vivenda a l'eixampla que els ofereixi millor qualitat de vida. L'empedrat dels carrers saltat, escombreries acumulades, reguers d'aigua bruta llançada després d'haver estat utilitzada (manquen els serveis d'aigua corrent i sanitaris a les cases "populars"), criatures moltes vegades descalces i mig desvestides i l'aspecte inconfusible d'una població gitana és la imatge actual a la part del barri "on no arriben els turistes".

APÈNDIX

EVOLUCIÓ DEL TURISME I DE LA CAPACITAT HOTELERA A EIVISSA (afegim els turistes de Formentera perquè forçadament han d'arribar a l'illa germana a través d'Eivissa)

Anys	Turistes		Estades	Places d'hostalatge*
	Eivissa	Formentera	Eivissa	en hotels a Eivissa
1960	30.119	1.166	269.178	unes 1.400
1961	41.253	1.489	108.615	unes 1.400
1962	44.413	1.841	479.644	unes 2.000
1963	55.984	2.160	709.620	unes 4.000
1964	84.678	2.353	1.004.684	6.438
1965	102.538	3.391	1.215.120	7.620
1966	113.415	3.468	1.256.281	9.331
1967	135.810	4.179	1.597.069	10.047
1968	161.675	6.525	1.830.623	15.260
1969	263.604	7.233	3.144.677	20.811
1970	350.806	11.864	4.296.619	29.662
1971	493.859	15.996	5.850.425	31.969
1972	515.052	19.406	6.127.990	33.026
1973	568.686	23.295	6.855.962	24.055
1974	496.825	22.276	4.972.381	34.414
1975	525.045	24.156	5.687.563	35.723
1976	496.733	27.579	4.901.696	35.463
1977	466.054	31.218	4.865.706	35.387

(*) Les places oficialment censades a Eivissa l'any 1975 aparentment són 6.104, quantitat molt inferior a la real.

